

SUBJEKTIVNÍ TEORIE ZAČÍNÁJÍCÍ UČITELKY A UČITELKY- EXPERTKY

SUBJECTIVE THEORIES OF A NOVIC AND AN EXPERT TEACHER

Koubek Petr

Klíčová slova: subjektivní teorie učitele, případová studie, moudrost praxe, učitel expert

Key words: teacher's subjective theories, case study, wisdom of practice, expert teacher

Rekonstruovat subjektivní teorie učitelek občanské výchovy na druhém stupni pražských ZŠ, z nichž jedna je celoživotně se vzdělávající učitelka a lektorka FIE, zatímco druhá je učitelka s jedním celým rokem praxe. Učitelky vystudovaly obě učitelství českého jazyka a dějepisu. Na základě obsahového porovnání STU diskutovat možné přínosy případových studií tohoto typu. V příspěvku se zaměřím na ST těchto dvou učitelek týkajících se komplexních úloh vyžadujících argumentaci; a budu je kontrastovat s tím, co jsem zjistil o tom, na co učitelky myslely, když takové úlohy zadávaly, metodou *stimulovaného vybavování* na základě sledování videozáznamu vlastní výuky.

Kurikulum v ČR a nejen v naší zemi je obsahově přetíženo; zároveň není ni-
kterak systémově řešena podpora učení se a vzdělávání učitelů po absolvování
iniciačního učitelského studia; jedna ředitelka školy uvedla v našem výzkumu
to, že očekává, že z VŠ přijde do školy učitel plně vybaven rutinami a adap-
tivními schopnostmi práce ve třídě umožňující efektivní psychodidaktickou
transformaci. Ve srovnání dvou případů se pokusíme oba uvedené fenomény
nahlédnout analýzou myšlení (a jednání) dvou učitelek různých škol a v odlišné
fázi profesní cesty. Myšlení učitelek bude zachyceno v podobě subjektivních
teorií, které rekonstruujeme v aktuálním školním roce. Jednání učitelek bude
zaznamenáno na video a s učitelkami komentováno. Výsledky těchto postupů
budou následně kontrastovány za účelem nalézt STU, které jsou účinné v jejich
jednání ve třídě. Zejména ty účinné v zaznamenané výuce následně porovnáme
navzájem a výsledky srovnání nabídneme k diskusi účastníkům sekce. Příspě-
vek bude zúžen na STU ovlivňující jednání učitelek v komplexních výukových
situacích, zadáních, která vyžadují argumentaci žáků, protože taková zadání
zvyšují účelnost výuky sociálních věd v základním vzdělávání (Šalamounová,
Šedřová, Sedláček, & Švaříček. (2017). Problém účelnosti v dialogickém vyučo-
vání. *Pedagogika*, 67(3), 247–278).

Myšlení učitelek bude zachyceno rekonstruování subjektivní teorií metodou
vyvinutou ve Výzkumném programu subjektivní teorie (Groeben et al., 1988).

V první fázi, v dialogickém konsenzu opřeném o práci s konceptovými kartami, budou vyvozeny, „rekonstruovány“ STU týkající se předmětu příspěvku (komplexních úloh vyžadujících žákovu argumentaci). Na základě společného pozorování na video zaznamenané výuky pak výzkumník se zkoumanou identifikují jednání, které bylo ovlivněno rekonstruovanými STU (metodou stimulovaného vybavování). Třetím krokem zpracování zajištěných dat bude porovnání STU ovlivňujících jednání učitelek ve třídě z různých hledisek (srov. případovou studii Koubka, 2016). Subjektivní teorie zaznamenané jako schéma a přepisy stimulovaného vybavování obsahově porovnáváme, přičemž si napomáháme otevřeným kódováním a využíváním kategoriálního systému modelu profesního učení Korthagena et al. (Linking Practice and Theory, 2001).

Expertní jednání je opřeno o určité stabilní, ale zároveň adaptivní prvky v myšlení jedinců (učitelů). V závěru příspěvku chceme naše zjištění porovnat s domácí a zahraniční odbornou literaturou zaměřenou na obdobné fenomény (Gudmundsdottir a Shulman, 1987; Píšová et al., *Učitel expert: jeho charakteristiky a determinanty profesního rozvoje (na pozadí výuky cizích jazyků*, 2013 aj.) a otevřít následně diskusi přítomných o zjištěných a o problematice (chybějící, náhodné, nejasné, netransparentní) podpory učitelů v praxi.

Výzkum byl proveden v letech 2015–2018 na dvou velkých pražských ZŠ, je součástí disertačního projektu autora a v roce 2018 je podporován z grantu Masarykovy univerzity: MUNI/A/1186/2017 (Výzkum edukačních procesů, podmínek a prostředků II).

Abstract: Two case studies of subjective theories of a novice and an expert teachers aim to identify and analyze the thinking / behavior of these teachers. The teachers' thinking that guides their behaviour in education will be reconstructed according to the methodology of the multidisciplinary Research Program of Subjective Theories (Groeben et al., 1988). Thoughts (subjective theories) that will have influenced the behavior of the teachers will be compared and the conclusions of the comparison will be discussed in the light of expert-teacher's theory (see Gudmundsdottir and Shulman, 1987; Píšová et al., 2013 etc.).

Literatura/References:

- Groeben, N., Wahl, D., Schlee, J., & Scheele, B. (1988). *Das Forschungsprogramm Subjektive Theorien: Eine Einführung in die Psychologie des reflexiven Subjekts*. Tübingen: Francke.
- Gudmundsdottir, S., & Shulman, L. (1987). *Pedagogical Content Knowledge in Social Studies*. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 31(2), 59–70.
- Koubek, P. (2016). *Být sama sebou: případová studie subjektivních teorií učitelky v kontextu profesního rozvoje*. *Pedagogická orientace*, 26(1), 95–116.